

BISERICA și ȘCOLA.

Foiă bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 9 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl. v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacției

„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Pentru orientare.

De un timp încóce se aud dese plânsori, că la unii din învățătorii nostri s'ar fi observând un spirit, carele nu ar corăspunde pre deplin cu marele scop, pre carele îl-urmărim prin școlele năstre confessionale. N'am dat nici un feliu de importanță astorfeliu de plânsori; și pornirea din carea au emanat, o-am privit de eflucsul unor preocupățiuni, cari vin, și se trec, fără să lase urme păgubitoare pentru instituțiunile năstre căscigate și susținute cu grele sacrificii.

În timpul din urmă însă s'au publicat prin jurnalele năstre unele lucruri, de cari în interesul dezvoltării învățământului nostru confessional datorință avem a-ne ocupa și noi; și pentru ca să putem pronunța o judecată nimerită în cestiunea, de carea ne ocupăm astăzi, premitem următoarele:

Biserica și poporul român din întregă Metropolia năstră a înființat, și susține cu grele jertfe școlele năstre confessionale. Și mărturiă vecinică ne este în acéstă privință faptul netăgăduit, că cu deosebire cu incepere dela anul 1870 încóce tóte corporațiunile năstre bisericesci au dat școlei și dezvoltării învățământului nostru confessional o deosebită îngrijire. Și credem, că nici decât nu greșim, când cutezăm a afirma, că partea cea mai mare din activitatea dezvoltată de tóte corporațiunile năstre bisericesci a fost dedicată școlei și dezvoltării învățământului nostru confessional.

Nici că s'ar fi potut altcum. Astfeliu a pretins dela noi vechia programă de viață a neamului românesc. Am moscenit noi românii din acéstă țără dela bătrânii și înaintașii nostri o liniă de conduită bine determinată și bine definită. Ne-au învățat ade-

că pre noi cei de astăzi bătrânii nostri prin esperințele lor de veacuri, că viața și viitoriul nostru ca popor depinde, și se pôte assigura în mod nimerit numai prin dezvoltarea și întărirea bisericii năstre naționale.

Acésta a fost ideia mare, pentru carea a suferit martiriu de sânge fericitul întru aducere aminte Metropolit Sava Brancovici. Pentru acéstă măreță ideia a luptat o viață întregă fericitul întru aducere aminte Metropolitul Șaguna. Pentru acésta ideia s'au jertfit toți acei vrednici bărbați, cari au luptat pentru redobândirea autonomiei năstre bisericesci și pentru despărțirea ierarchică de sârbi. Și dacă dela redobândirea autonomiei năstre bisericesci și dela re'ntrarea năstră în viața năstră constituțională s'a lucrat atât de mult la organisarea și ridicarea institutelor preparandiale și pentru înmulțirea și întărirea școlelor năstre confessionale, — acésta s'a făcut, și s'a urmat în deplină conformitate cu vechia programă de viață a poporului român.

S'a lucrat pentru școlă, pentru ca prin școlă să-se întărească și potenzeze puterea bisericii. S'a lucrat pentru școlă, ca biserica prin școlă să-și cre-eze, și să aibă o putere activă, carea se-i dea mâna de ajutoriu întru dezvoltarea și înaintarea poporului pre terenul cultural. Pentru a ajunge acest scop eparchia năstră folosesce partea cea mai însemnată din bugetul ei anual pentru scopuri școlare, și anume pentru institutul preparandial, și alumneul diecesan, pentru administrațiunea școlară și pentru ajutorarea școlelor din comunele mai sêrace.

Astfeliu au înțeles lucrul toți cei ce au lucrat pentru școlă. Astfeliu îl-înțelege poporul. Tot ast-

eliu îl-înțeleg, suntem siguri și învățătorii noștri în marea lor majoritate.

În fața acestui fapt, carele cu drept cuvânt este și rămâne o adevărată mândrie națională, mărturisim, lumea românească a fost în mod neplăcut surprinsă prin pornirea unor învățători, ivită în timpul din urmă, — ca pentru mici divergențe, — ce de alt-erm se ivesc între oameni, — să rischeze a-se pune în conflict cu sentimentul public al bisericii și credincioșilor, cari susțin cu atâtea jertfe școlile noastre confesionale.

S'a întâmplat adevărat în o adunare învățătorască, că un învățătoriu a făcut o propunere, carea nu era nici de natură didactică, nici de natură administrativă biserică-școlară. Din incidentul acestei propuneri s'a născut apoi în acea adunare o animositate neiertată între oameni de cultură; ér consecința acestei animosități a fost, că acea adunare s'a dizolvat prin factorul competent. Lucrul însă prin acesta nu s'a terminat; din contră s'a străplântat și în o altă adunare, și s'a continuat în discuțiuni private; ér acum judecând după cele publicate în jurnale, pentru nutrirea acestei preocupățiuni este vorba, ca unii învățători să înființeze în Arad o foiă cu această mențiune. Amintim aici această împrejurare, ca pre de o parte să răspundem unei nedumeriri exprimată mai deunăzi în „Telegraful Român,” ér pre de alta ca să-se scie, că foiă, de carea se vorbește, a-să înființa aici în Arad — judecând după cele publicate în jurnale, — are mențiunea să fiă organul câtorva învățători, cari găsindu-se sub influința unei preocupățiuni, să sânt nemulțămiiți. Ca dovadă despre acesta ne servește între altele multe și următorea împrejurare și anume:

Un învățătoriu de ai noștri a publicat dizele din urmă în cestiunea foii, ce să intenționează, un apel. În acest apel cetim între altele și un pasagiu de cuprinsul, că: „noi învățătorii sântem avisați numai la puterile noastre“.

Nimic mai neadevărat decât acesta.

Așa credem adevărat, că nu este absolut de lipsă să mai dovedim noi faptul în genere cunoscut, și anume, că învățătoriu este un însemnat factor în educațiune, dar de asemenea importantă sânt și alți factori, și anume: familia, societatea, biserica și administrațiunea școlară.

Chiar pentru această scriitoriu apelului, de carele vorbim, cade în o flagrantă contradicere cu sine însuși. Pre de o parte constată, că învățătorii sânt

avisați numai la puterile lor, ér pre de alta se adresază către Archierei și consistorii, ca să stăraască la comunele biserică-școli, ca să aboneze foiă înființândă în Arad.

Și fiindcă de preocupățiune și preocupățiuni vorbim de astă dată, credem, că este la loc să mai amintim aici și de următoria împrejurare, și anume:

Prin graiu și prin scrisore s'a amintit din când în când de unii învățători terminul de „emancipare.“ Acestei emancipări de altcum nu i-s'a dat nici o dată o espressione lămurită. Vorbindu-se de „emancipare“ s'a vorbit totdeauna cu un feliu de reseevă. După toate semnele însă să pôte conchide, că sub „emancipare“ nu se înțelege o tendință din cele mai nimerite. Și în punctul acesta ne surprinde în mare măsură un lucru, și anume: că cei ce vorbesc de o „emancipare“ nu-i prevéd consecințele păgubitoare chiar pentru dênșii, mai cu seamă între grelele împrejurări ale vieții de astăzi.

Învățătoriu ca ori care om, carele pörtă o funcțiune publică, este răspundătoriu pentru ceea ce lucră, și despre lucrarea sa trebuie să dea samă organului încredințat a esercia asupra lui controlă. Acestă controlă față de școlile noastre confesionale o esercă după dispusățiunile statutulu nostru organic corporațiunile și forurile noastre biserică-școli, în reprezentanța clerulu și poporulu, carele a înființat și susține școlile. După principiul responsabilității școlă și învățătoriu fără controlă nu esistă, și nu pôte să esiste; și la școlile susținute de confesiuni o esercă controlă biserica prin organele ei; ér la școlile susținute de stat și de comune o esercă statul. Dacă deci sub terminul de „emancipare“ folosit de unii învățători ar fi înțelegând dênșii emancipare de sub influința și controlă bisericii și a organelor ei, atunci stăm în fața unei preocupățiuni neiertate și neadmisibile, deórece factorul, carele susține școlă, și anume biserica și poporul are neapărat și dreptul de controlă.

Acest drept de controlă biserica îl-esercă după normele și principiile sale; și dacă cineva din greșelă, seau preocupățiune, ar tinde a-se emancipa de sub această controlă, lucră de sigur încontra școlii confesionale, căreia servește; ér biserica, ca stăpână preste școlile, cari le susține, va aplica de sigur modul și mijlocele nimerite pentru a pune stavilă astorfeliu de aparințe necompatibile cu scopul instituțiunilor sale.

Terminând constatăm, că grelele împrejurări, în cari trăim, reclamă dela toți ai noștri și în spe-

cial dela învățători, ca să se ridice, și emancipeze de greșeli și preocupățiuni, cari ne pot impedece în dezvoltare. Să nu uităm adecă nici odată, că suntem chemați a zidi și nici decât a dărîma.

Proiect.

Statutele

Reuniunii învățătorilor dela școlile populare gr. or. române din protopopiatele: Timișoara, Lipova Belinț și B.-Comloș, aparținătoare diecesei române gr. or. a Aradului.

I. Numele, scopul și mijlocele reuniunii.

§. 1.

Numele Reuniunii este: Reuniunea învățătorilor dela școlile populare confesionale gr. or. române din protopopiatele: Timișoara, Lipova Belinț și B.-Comloș, cu sediul în Timișoara.

§. 2.

Scopul Reuniunii este promovarea educațiunii, dezvoltarea metodice și lățirea acestora.

§. 3.

Mijlocele spre atingerea acestui scop sunt:

- a) Reuniunea va ține în fie-care an o adunare generală ordinară în locul și la timpul deșt de ultima adunare generală.
- b) va înființa și susține o bibliotecă centrală, precum și biblioteci pentru despărțămintele sale protopopesci;
- c) va încasa dela membrii taxele prescrise.

II. Membrii reuniunii, drepturile și datorințele lor.

§. 4.

Reuniunea va avea: a) membrii ordinari, b) membrii fondatori, c) membrii ajutători și d) membrii onorari.

§. 5.

Membrii ordinari sunt învățătorii și învățătoarele, precum și inspectorii școlari confesionali ai școlilor române din protopopiatele susținute și plătesc taxa anuală de un fl. v. a.)

§. 6.

Membrii fondatori pot fi români ortodocși fără diferență de sex, dacă solvesc la fondul reuniunii odată pentru totdeauna cel puțin 20 fl. v. a.

§. 7.

Membrii ajutători pot fi români ortodocși fără diferență de sex, dacă solvesc la fondul reuniunii odată pentru totdeauna cel puțin 2 fl. v. a.

§. 8.

Membrii onorari pot fi români ortodocși, cari și-au câștigat merite pentru educațiunea poporului.

§. 9.

Vot decisiv au numai membrii ordinari, fondatori și onorari.

III. Organizarea reuniunii.

§. 10.

Reuniunea își dezvoltă activitatea:

- a) prin adunarea generală,

b) prin comitet,

c) prin funcționari și

d) prin despărțămintele sale protopopesci.

A) Adunarea generală.

§. 11.

Adunarea generală a reuniunii se ține în tot anul odată, la locul și timpul deșt de ultima adunare generală; ér în cas de lipsă comitetul are dreptul să convoce și adunare generală extraordinară.

§. 12.

Comitetul invită Consistoriul la adunarea generală și notifică inspectorului regesc școlar terminul și locul aceleia.

§. 13.

Pentru aducerea unui decis să recere majoritatea voturilor prezente.

§. 14.

Agendele adunării generale sunt:

- a) Examinarea raportului general al comitetului, al cassarului, al bibliotecarului și al controlorului.
- b) Deciderea asupra propunerilor dela comitet.
- c) Discutarea și deciderea asupra propunerilor dela membrii.
- d) Ascultarea operatelor incuse și admise la cetit.
- e) Alegerea comitetului, a funcționarilor și a membrilor fondatori și onorari.
- f) Votarea bugetului, și
- g) Modificarea statutelor.

§. 15.

Despre decursul adunării se pörtă protocol și din sinul ei să alege o comisiune pentru autenticarea protocolului, la terminul ce-l va defige președintele. O copie din acest protocol este a se înainta la Consistoriu spre afacere competentă.

B) Comitetul reuniunii.

§. 16.

Comitetul să compune:

- a) Din funcționarii reuniunii, cari sunt: un președinte, un vice-președinte, doi notari, un cassariu, un bibliotecariu și un controlor.
- b) Din 12 membrii aleși toți de adunarea generală dintre membrii ordinari ai reuniunii, pe 3 ani, între cari au să fie și președinții despărțămintelor protopopesci.

§. 17.

Comitetul va ține într'un an cel puțin 2 ședințe ordinare; ér extraordinare câte vor fi de lipsă; terminul îl va defige președintele.

§. 18.

Pentru aducerea de concluse valide să recere prezența barem a unei terțialități dintre membrii comitetului

§. 19.

Agendele comitetului sunt:

- a) a esecuta conclusele adunării generale.
- b) a ține în evidență afacerile curente a-le reuniunii.
- c) in cadrul bugetului a procura cărți științifice, pedagogice și recuisitele necesare.

d) a veghea asupra ordinii bune, a controla încasarea taxelor și starea cassei.

e) a compune cu finea anului raport special despre activitatea sa și despre starea reuniunii, precum și despre activitatea specială a fie-cărui despărțământ protopopesc.

§. 20.

Despre ședințele comitetului se poartă protocol, care are să fie autenticat în timp de trei zile.

C) Funcționarii reuniunii,

§. 21.

Funcționarii reuniunii sunt cei amintiți la §. 16 p a. și au să fie aleși în adunarea generală dintre membrii ordinari ai reuniunii.

Președintele, eventual vice-președintele, ducă presiul în adunările generale și ale comitetului. Dărușul cu unul dintre notari subsemnăză toate actele reuniunii, asemnăză la cassă toate speșele votate, representă reuniunea în toate afacerile și convăcă atât adunările generale, cât și cele de comitet.

Notarii poartă protocol despre adunările generali și despre ședințele comitetului precum și întrăgă scripturistica aparținătoare la reuniune.

Cassariul îngriješte de încasarea taxelor dela membrii și manipuleză averea în conformitate cu decisiunile comitetului respective a-le adunării generali.

Bibliotecariul înregistrează opurile și face posibilă împrumutarea lor.

Controlorul contrasemnează toate actele cassariului și a-le bibliotecariului, și împreună cu aceștia este materialicește responsabil de averea reuniunii.

D) Despărțământele protopopesci.

§. 22.

Despărțământele protopopesci sunt cele amintite în §. 1, ér membrii ai acestora sunt toți membrii reuniunii, cari locuesc pe teritoriul respectivului protopopiat.

§. 23.

Fie-care despărțământ protopopesc are un președinte, un vice-președinte, 2 notari, un cassariu, un bibliotecariu și un controlor, cari au să fie aleși dintre membri ordinari ai despărțământului pe câte 3 ani și poartă oficiu gratuit.

Despărțământele protopopesci țin în tot anul o adunare generală.

Aici se iau dispozițiuni pentru realizarea hotărârilor primite dela comitetul reuniunii, se pertracteză și decide asupra disertațiunilor științifice, pedagogice și didactice de model, ce au fost mai înainte însinuate la presiul despărțământului; nu altcum se discută și cestțiuni momentuoșe, cari ar puté promova scopul culturai și interesele materiali ale învățătorilor.

Despre decursul fie-cărui adunări notariul ducă protocol, din carele este a se face raport cătră președintele reuniunii, și cătră inspectorul școlar confesional.

Cassarii singuraticelor despărțământele protopopesci încaséză dela membrii despărțământului taxele de

1 fl. v. a. și le administréză la cassariul reuuiunii; ér despre activitatea sa raportează la p.ședintele despărțământului.

Bibliotecarii și controlorii singuraticilor despărțământele protopopesci se acomodeză cuprinsului din alinea respectivă a §. 21.

§. 24.

Membrii despărțământelor protopopesci n'au să contribue aici nici o taxă specială; speșele eventuali ale despărțământelor le suportă cassa reuniunii.

§. 25.

Sediul biroului despărțământelor, este în centrul protopopiatului.

IV Dispozițiuni finali.

§. 26.

Modificarea în statute se face numai dacă este presentă majoritatea membrilor ordinari, fundatori și onorari, și dacă $\frac{2}{3}$ părți a-le celor preșeuți votează pentru schimbare, și întră în vigore numai după aprobare.

§. 27.

Reuniunea se va desființa numai priu o adunare generală convocată anume spre acest scop, cu majoritate de $\frac{2}{3}$ din totalitatea membrilor ordinari, ér desființarea urméză numai după aprobarea decisului, când apoi averea reuniunii trece în administrarea consistoriului ortodox român din Arad, care o va întrebuința numai spre scopuri școlare române.

Istoria

bisericeii gr. or. române din Transilvania și Ungaria dela 1810 — 1846.

(Continuare.)

Starea preoților încă avea natura unui obiect de gravamen, cu toate că instrucția imp. dela 1810, cătră Moga, mărturisesce de o situațiune bună a clerului ort. din Ungaria, când enunță, că preoțiimea neunită din Transilvania nu pôte fi părtașe de privilegiile clerului illiric.

Ne'ndoios însă, că în instrucțiunea dela 1810 cătră Moga, nu la privilegii personale a-le clerului ungurean, ci la organismul bisericesc sêrbesc, cu sinod metropolitan și cu congres în cele naționale și economice, cât și la acel privilegiu al clerului illiric superior se face alusiune, anume de-a usa de dreptul la decimarea în fructe a credincioșilor, deși nu și în cele trei diecese din partea răsăritenă a metropoliei, de cari ne interesăm, l'a avut preoțiimea numită „ilirică.“¹⁾

Proventele clerului nostru din Ungaria supus și greutăților publice²⁾ erau parte ștolele, parte dotațiunea anuală: birul preoțesc determinat la

¹⁾ Dreptul clerului illiric la decime era dat deja la 1695. Clerul român însă nu usita de acest privilegiu sêrbesc. (Marinescu, op. cit. p. 100.) În Bănat avea numai metropolitul drept la decime resp. la un echivalent de decime în suma de 3000 fl. (Veđi Csaplovics, Slavonien u. Croatien, t. II. p. 53.)

²⁾ O ast-feliu de greutate în câțva apăsătoare pentru clerul nostru din Ungaria era și susținerea dietei (D. Popa: „Momințe“ etc. în Bis. și Școla, a. 1884 Nr. 4.

1779. Acesta se dădea după invoice, ori în natură ori în bani. În unele locuri mai primiau preoții nostri din Ungaria dela domnii de pământ, și sesiuni parohiale exempte de contribuțiune. ³⁾ Că însă în genere era neajungător pentru traiul clerului să dovedească și prin faptul, că metropolitul Stancovici (1837 — 1842) se vedu îndemnat de a pregăti un elaborat spre a fi așternut la locurile mai înalte, și spre a mijloci o îndreptare în starea materială resp. în subsistența preoțimei gr. or. din Ungaria. Nisuița de a procura clerului un trai mai ușor, ca pân-atunci, o aprobă și congresul carlovițan dela 1842 ⁴⁾ și metropolitul nației sârbești și românesci, în ținutul c. crăesc al Austriei Raiacici talmăci o ferbinte dorință a credincioșilor orientali, când pledă în dieta ungară dela 1843/4 în favorul clerului său uitat în mare parte în miserie. Energeticul Iosif Raiacici pretinse adevărat, că să fie și domnii de pământ obligați măcar ceva de-a contribui și ei la dotarea preoților neuniți înzestrându-i măcar cu curți parohiale, ear la zidirea bisericilor neunite încă se nu și detragă ajutorial cuvenit ⁵⁾ Protopopii neuniți din Ungaria asemenea își puteau dori o subsistență mai corespunzătoare. Dela fie-care paroch al cercului său primia 100 de oci de grâu, sau doi fl. ear pentru fiecare cununie din tractul protopopesc 7 cr. ⁶⁾

Cât despre dotațiunea episcopilor gr. or. din Ungaria avem următoarele date: Proventele episcopesci legiuite erau de două feluri convenții și sidocii. Primele priviau comunele bisericesci, ultimele pe preoți. În districtele grănițarești era normată taxa convenției dela fiecare familie neunită prin câțimea posesiei, totuși nu era mai mică, ca 18 cr, anual. La comercianți creștea ea după fiecare florin de contribuție cu 1 cr. În provincă însă diferiau taxele convențiilor încassate prin protopopi. Sidociile preoțești resp. prestate episcopului de către preoți erau 3 cr., pentru fiecare familie a păstoriților. ⁷⁾

³⁾ Csaplovics, op. cit. t. II. p. 104 — 105, Csaplovics, Gemälde von Ungarn, Pesth 1829 t. I. p. 300.

⁴⁾ Acten mässige Darstellung etc. p. 46.

⁵⁾ Fôia pentru minte etc. a. 1843 Nr. 19. Prin art. X. a legii dela 1792 se oferise și prelaților gr. or. din Ungaria loc în dietă, la care în periodul ce-l tratăm, erau ei prin epistole regale chiâmați. Prin amintitul art. de lege din 1792 se impuse adevărat comisiei numite „deputațiunea regnicolară“ de a veni în sesiunea viitoare cu vrun proiect în cauza drepturilor, ce ar avé se le aibă în dietă prelații orientali. Comisia însă nu corespunde încă în periodul nostru acestei invitări. De aceea nici nu se află numele episcopilor ortodocși în catalogul deputaților dietali de față la ședințe, cu toate că în fapt asistau și ei la acestea, ba chiar și votau.

⁶⁾ Csaplovics, Gemälde etc. t. I. p. 301 și Csaplovics, Slavonien u. Croatiaen t. II. p. 105.

⁷⁾ Csaplovics, Gemälde etc. I. p. 301 — 302 și Slavonien u. Croatiaen t. II. p. 105 — 107. După rescriptul declarator dela 1779 observat și în partea primă a secului actual aflăm încă și alte detalii interesante. Așa d. e. pentru investitură avea noul paroh să preste episcopului pentru fie-care casă 30 cr.; nici odată însă peste 50 fl. Pentru singelie solvia preoții bihoreni episcopului diecesan 1 galbin; pentru sântirea bisericii se solvia 9 galbini, ér pentru un antimis 3. (Veđi Csaplovits Gemälde etc. I. p. 301—302 și Slavonien II p. 105—107; Șaguna Ist. bis. II. p. 285—299.)

Dintre episcopii celor trei eparchii din partea răsăritenă a mitropoliei cel mai slab dotat era episcopul aradan, care din această cauză primia ôre-care subvențiune dela binesituații săi confrăți, anume dela episcopul Baciului (Neoplantei) și dela al Vêrșetului. ⁸⁾

Iurisdicțiunea bisericescă din mitropolia sârbească a Ungariei în cele matrimoniale, disciplinare și administrative ⁹⁾ se mărginea la două foruri, adevărat la consistoriul eparchial și la cel apelatoriu mitropolitan.

În cele trei eparchii orientale din Ungaria, de cari tractăm, erau patru consistore, unul adevărat la Oradea-mare, dintre cari nici unul nu arată aceeași sterilitate de membri, ca consistoriul neunit de pe acel timp din Transilvania.

Din contră, consistorele neunite din Ungaria cuprindeau o mulțime de membrii din cler. La a. 1843 intrunia consistoriul aradan 16 asesori, cel oradan 12, cel timișan 34, ér cel din Vêrșet 28. Majoritatea absolută a asesorilor consistoriali — întrucât se pôte dejudeca după numele lor din lista, ce o aflăm la Reesch și din împrejurări — pare că a fost în diecesele bănățene sârbești, ér în eparchia Aradului română. ¹⁰⁾ Pela 1843 aflăm urmă în aceste diecese și de un secretar și fisc consistorial, pe lângă notarii necesari.

Relativ la împărțirea dieceselor din cestiune din punct de vedere administrativ notăm, că cercurile protopopesci nu sã schimbară încă în periodul nostru, așa că erau aceleași, ca la 1779. Ele erau la 1843 următoarele: ¹¹⁾

A) În diecesea aradană: 14.

a) Sub consistoriul aradan: 7.

1. protop. Aradului	în com. Arad, Cianad, Ciongrad.
2. " Boroșineului	" " "
3. " Buteșilor	" " "
4. " Chișineului	" " " Bichiș, Heveș.
5. " Totvaradiei	" " "
6. " Șiriei	" " "
7. " Halmagiului	" " " Zarand.

⁸⁾ Radici, Die Verfassung der ort-serb. u. ort-rum. Partikularkirchen I. 1880 p. 146. Episcopul din Timișoara avea dintre cei trei prelați din diecesele răsăritene a-le mitropoliei cele mai mari spese, solvind atât cancelariei aulice, cât și consiliului militar câte 10.0 fl., pe când episcopul din Vêrșet numai câte 500 fl., ér cel din Arad numai cancelariei aulice 1000 fl. Pentru gramata mitropolitană numai episcopul aradan solvia 150 galbini, ér cel din Timișoara și Vêrșet câte cu 50 galbini mai mult. (Csaplovits Slavonien II. p. 53—55, 83—90 și 109—110.)

⁹⁾ Între acestea sã ținea și administrarea averilor mănăstiresci. Mănăstiri și în cele trei diecese, din mitropolia carlovițană în cari românii erau în majoritate erau destule, dar umplute cu Sârbi. În eparchia Aradului aflăm mănăstirea Hodoș-Bodrog, în diecesa Timișorei mănăstirile Bezdin, Sãn-Giorgi și Voilovița, ér în eparchia Vêrșetului mănăstirile Mesici, Hatîța cu filiala Baziaș. Șaguna, Ist. bis. II. p. 307. — Astăzi cea din Hodoș-Bodrog se află în proprietatea Românilor, toate celelalte aparțin Sêrbilor. Eparchia neunită din Transilvania nu mai avea nici una din mănăstirile ei de odinioară ruinate pe timpul persecuțiunilor întreprinse contra ortodocșilor de către amicii unirii cu bis. Romei.

¹⁰⁾ Reesch op. cit. p. 17, 104 și 170.

¹¹⁾ Veđi opul cit. al lui Reesch.

b) sub consistoriul districtului Oradiei-Mari¹²⁾: 7.

1. protop. Oradiei-Mari în com. Bihor, Bichș, Sabolci, Heveș și Cumania Mare.
2. " Beiușului în com. Bihor.
3. " Meziadimului " " "
4. " Pesteșului " " "
5. " Papmezeului " " "
6. " Lacșagului " " "
7. " Beliiului¹³⁾ " " "

B) In eparchia timișană: 10.

1. Protopopiatul Timișorii în com. Timiș, Torontal.
2. " Ciacovei " " " "
3. " Jebeliului " " " Caraș.
4. " Chichindei-M. " " " Torontal.
5. " Cianadului " " " "
6. " Lipovei " " " Timiș Caraș.
7. " Hașiașului " " " "
8. " Făgetului " " " "
9. " Becicherec.-M. " " " Torontal.
10. " Panciovei,¹⁴⁾ in districtul regimentului teuto-banatic și illirico-banatic.

C) In diecesa Vêrșeșului: 6.

1. Cercul Vêrșeșului în com. Caraș, Torontal și în dist. illir. și teuto-bana.
2. " Lugoșului " " " Timiș
3. " Totvaradei " " " "
4. " Palancei în reg. teuto-illiric și valachico-banatic.
5. " Caransebeșului " " "
6. " Mehadiiei¹⁵⁾ " " "

Să vedem acum și câte parochii, câți parochi și câte suflete cuprindeau la 1843 fie-care din cele trei diecese dela marginea răsăritenă a mitropoliei Carlovițului. Eparchia aradană — constatoră din 542 parochii matre și 187 filii numără peste 321.000 de credinciosi ortodecși, cu 644 preoți; cea timișană cuprindea în 537 parochii matre și 60 filiale 461,000 de suflete ortodoxe cu 650 de parochi; ér diecesa Vêrșeșului sau și caransebeș-vêrșetană avea în 301 parochii matre și 27 filiale peste 289,000 de credinciosi cu 498 preoți.¹⁶⁾

¹²⁾ Presidat în absența episcopului aradan de cătră protopopul Oradiei.

¹³⁾ Astăzi constă diecesa aradană în drepta Murășului numai din 13 protopopiate. Intre ele nu mai aflăm protopopiatele Meziadin, Papmezeu și Lacșag, căci din acestea sunt formate tractul Tincii și al Vașcoului. Protopopiatul Totvaradiei să numesce ađi al Radnei.

¹⁴⁾ Prin diplome împărătesci din 8 Iulie 1865 s'a enunțat, că comunele române din următoarele 6 protopopiate din diecesa timișană: Cianadul, Lipova, Hasiaș, Chichinda-mare, Becicherec-mare și Timișora au să se țină pe viitor de diecesa Aradului, ér comunele române din celelalte 4 protopopiate timișene, anume: Făget, Jebeliu, Ciacova și Panciova să aparțină năuiei diecese române înființate după despărțirea de cătră Sêrbi, la 1865, anume diecesei Caransebeșului. (Veđi: Popea, Vechia mitropolia, p. 324—326; Bidermann, op. cit. p. 5.) Astăzi sunt cuprinse cele 6 protopopiate timișene alăturate la 1865 eparchiei aradane, în 4 cercuri protopopești: Timișora, Banat-Comloș, Lipova și Belinț.

¹⁵⁾ Protopopiatul Totvaradiei s'a schimbat de mult în al Oraviței, ér protopopiatul Palancei în al Bisericeii-Albe. In timpul mai nou se înființă din o parte a protopopiatului Oraviței, protopopiatul Bogșei. Așadară pe lângă amintitele patru protopopiate de odinioară timișene, dar alăturate la 1865 la înființata eparchia a Caransebeșului (Făget, Jebeli, Ciacova și Panciova) încă următoarele șapte protopopiate constituiesc diecesa caransebeșană, adecă: Vêrșeș, Lugoș, Oravița, Bogșa, Biserica-Albă, Caransebeș, Mehadia. — (Veđi Bidermann, op. cit. p. 6.)

¹⁶⁾ Reesch, op. cit. p. 50, 132 și 190.

II. Despre proselitismul unionistic.

Între altele nici de răul proselitismului unionistic — réu ce bântuia biserica noastră din Ungaria și Trans. aprăpe dela încetățenirea bisericeii apusene între Unguri, — nu scăpase ea în seculul al XIX. Ba unirea cu biserica Romei, la care să lucrare din partea amicilor ei — abstragând dela încercările unionistice de dinaintea reformatiunii, în biserica apusenă — deja mai bine de un secul cu mult zel, dar cu puțin succes, făcu în prima jumătate a seculului actual între Românii transilvăneni mare progres. Acesta ni-l reoglindează următoarele date statistice, rezultate a-le succesivelor conscripții.

Pe când la a. 1815 număra episcopia unită a Făgărașului abia 223,400 de eparchioți¹⁷⁾ să sporiră până la a. 1832 la numărul de 505,000,¹⁸⁾ la care în decursul următorilor trei ani să adauseră cam 45,000¹⁹⁾ ér dela a. 1835 până la a. 1842 la 60,000 credinciosi²⁰⁾ așa că la 1839 aflăm deja în Transilvania 608,500²¹⁾ ér la a. 1844 din populațiunea de peste două milioane a Ardélului 622,200 suflete unite față eu 610,800 neunite²²⁾ și în fine la 1846 cuprindea eparchia Făgărașului 605,300 credinciosi uniți, ér cea neunită din Transilvia 725, 700.²³⁾

Ajunseră deci uniții în Ardeal pe la finea periodului nostru să țină echilibrul cu neuniții. Va să dică ce nu reușise în decurs de un secul, să obțină în câteva decenii: confesiunea gr. cat. impusă órecând-va în zadar chiar și cu forța, fu îmbrățisată acum de o parte considerabilă a Românilor transilvăneni.

Prin cari ținuturi a-le Ardealului s'a lătit în partea primă a seculului nostru mai ales unirea, — acesta în lipsa a două tabele statistice despre populațiunea română de ambele confesiuni — nu o putem satori.

Tot ce putem constata pe basa a două tabele statistice de alt cum neconforme diu cari una dela 1835 — 1839 ne înșiră parochiile neunite din întregă Transilvania, ér cealaltă dela 1844 ne arată numărul preoților români ardeleni de ambele confesiuni, — este, că esistând numai parochii unite și parochi uniți în comitatul Crasna și Solnocul de mijloc, precum și în scaunul săcuiesc Cic și districtul săsesc Bistrița, locuitorii trebuiau să fie de aceeași confesiune. Din aceeași cauză credem a afla la

¹⁷⁾ Biderman, op. cit. p. 18.

¹⁸⁾ Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde Hermannstadt 1848, III Band p. 54 55.

¹⁹⁾ Tot acolo, precum și la Bidermann op. cit. p. 18.

²⁰⁾ Archiv des Vereins etc. 1848 III Bd. 54 — 55.

²¹⁾ Főia pentru minte etc. 1844; Nr. 21.

²²⁾ Kővári, Erdélyi statistikája v. I. p. 214.

²³⁾ Archiv des Vereins etc. IV. Bd. 1851 p. 219. — Admitem că aceste date statistice satorite la succesive conscripțiuni, cât și pentru faptul, că presupunându-se că scopul conscripțiunilor ar fi numai nu prea umana recrutațiă temută; ómenii își ascundeau tinerii, dar aproximativ corespund cifrele adevăratei proporțiuni între uniții și neuniții ardeleni. (Veđi și Archiv des Vereins III. Bd I. Heft 1847; 1848. III. Bd p. 56.)

1844 în comitatul Zarand, în scaunul săsesc Sighișoara și în din districtul săsesc Brașov numai Români ortodocși. ²⁴⁾

(Va urma)

Iulian Suciu.

²⁴⁾ Satisfacem încâtva interesului istoric, când provocându-ne la acele două tabele statistice, nu le lăsăm ascunse în uitatele cărți din prima jumătate a secolului. Prima tabelă de până la 1838, care se dice a fi ieșită din cancelaria consistoriului neunit se află la Lenk, op. cit. IV. p. 14 — 15. Ea e următoarea:

In com.	Alba de jos	erau	81 par. n. u.	40 filiale
"	" " sus	"	30	30
"	" Doboca	"	25	17
"	" Hunedóra	"	118	140
"	" Cluj	"	30	28
"	" Târnava	"	31	42
"	" Solnoc de mijl.	"	29	25
"	" Turda	"	43	25
"	" Zarand	"	29	19
In dist.	Făgăraș	"	36	13
"	Chioar	"	15	12
In scaun.	Ariesului	"	5	6
"	Treiscaune	"	15	42
"	M.-Oșorheiu	"	14	28
"	Odorheiu	"	4	34
"	Sibiu	"	34	19
"	Nocrich	"	8	4
"	Mediaș	"	16	10
"	Mercurea	"	9	2
"	Seica-Mare	"	12	10
"	Cohalm	"	8	10
"	Sebeșul	"	9	2
"	Sighișoara	"	7	9
"	Orăștia	"	13	1
In dist.	Bistrița	"	6	—
"	Brașov	"	27	6
In locurile tacsale (Cluj etc.)	erau	3	—	—

b) A doua tabelă e dela 1844 și se află la Kővári Erőly statisztikája t. I. p. 204—205.

In com.	Alba de jos	erau	243 preoți un. și	129 neun.
"	" " sus	"	21	38
"	" Târnava	"	83	36
"	" Turda	"	125	58
"	" Cluj	"	146	40
"	" Doboca	"	170	38
"	" Solnocul intern.	"	158	47
"	" Hunedóra	"	92	163
"	" Crasna și Solnoc. m.	"	174	—
"	" Zarand	erau	—	46
" distr.	Chioar	"	72	19
"	Făgăraș	"	42	59
"	Bistrița	"	20	—
"	Brașov	"	—	65
" scaun.	Odorheiu	"	9	4
"	M.-Oșorheiu	"	37	14
"	Treiscaune	"	10	15
"	Cic	"	14	—
"	Arieș	"	13	8
"	Sibiu	"	21	137
"	Sighișoara	"	—	10
"	Mediaș	"	22	18
"	Șincai-Mari	"	8	17
"	Cohalm	"	5	8
"	Sassebeș	"	1	21
"	Mercurea	"	4	20
"	Nocrich	"	4	15
"	Orăștie	"	11	23

D I V E R S E.

* *In cesttunea I. P. S. S. Metropolit-Primat Ghenadie* telegramele din urmă din București anunță, că sfântul sinod al României a casat sentința de caterisire pronunțată astă vară încontra Inalt Pré Săuției Sale, și astfel a fost rehabilitat în scaunul metropolitan. Imediat după această I. P. S. S. și-a dat dimisiunea, și scaunul metropolitan se va deplini în curând prin alegere.

* *Iubileu de 50 de ani de preoție.* În ziua de 21 Noemvrie a. c. s'au împlinit 50 de ani, de când venerabilul nostru confrate Iosif Suciu funcționează ca preot în Lipova. Din incidentul acesta comuna noastră bisericăscă din Lipova și onorațiilor celorlalte confesiuni de acolo au felicitat pre jubilate, manifestându-și prin această sentimentele de stimă și iubire către veteranul și bine meritatul părinte Iosif Suciu. Despre această sărbătoare vom publica în numărul viitoriu un raport detaliat.

* *Himen.* D-nul Dr. Atanasiu Brădean medic cercual în Bozovici și-a încredințat de viitoare soție pe d-șora Gabriela Codrean, fca D-lui Ioan Codrean paroch în Șiclău. — Felicitările noastre!

* *Himen.* D-nul Dr. Sever Ispravnic candidat de avocat în Arad și-a încredințat de viitoare soție pe d-șora Adriana Codreanu, fca D-lui Ioan Codrean paroch în Șiclău. — Felicitările noastre.

* *Longevitatea la diferite popore.* După Romanvelt bulgarii sunt în primul rând printre poporele la cari longevitatea e mai mare.

În Bulgaria trăiesc 3883 ómeni cari au trecut deja peste 100 de ani.

În general poporele balcanice să disting prin longevitate. După Bulgarii vin Românii cu 1084 ómeni de 100 ani și Sèrbii cu 578.

În Irlanda se află tot 578 de inși cari au împlinit 100 de ani, iar în Spania sunt 401 cari au vârsta această. Urmésă apoi Franța cu 218. Anglia cu 146, Germania cu 78. Scoția cu 48, Norvegia cu 23 și Suedia numai cu 10, Belgia cu 6 și Danemarca cu 2. În țerile acestea din urmă longevitatea e mai mare ca în Germania, proporțional, bine înțeles, cu numărul locuitorilor.

De altcum proporțiunea în singuraticile locuri între uniți și neuniți abia pe teritoriul regesc o putem ave mai acurat și precis. — O tabelă statistică dela 1842 ne arată următoarea proporțiune a Românilor de ambe confesiuni în fundus regius.

In scaunul	Sibiului	8000 uniți și	43733 neuniți
"	Sighișorei	—	7151
"	Mediaș	7179	8728
"	Șincai-Mari	1773	7442
"	Cohalmul	5345	5841
"	Sas-sebeșul	199	11897
"	Mercurea	560	13776
"	Nocrihului	1000	6908
"	Orăștiei	4346	12631
" district.	Brașov	—	52945
"	Bistriței	3220	32

La oia tă 36622 uniți și 173960 neuniți. (Veđi „Vizsgáldás“ etc. op. cit. de un anonim oela 1846 în apendice.)

Cel mai bătrân om din lume e negrul Bruno Cetrin din Buenos-Ayres; el e în etate de 150 de ani; al doilea e un birjar muscal, Custrim, care trăește în Moscova. El e de 140 de ani.

* *Tirajul Țiarelor din lume.* — După o statistică mai nouă, tirajul anual al tuturor Țiarelor din lume ar fi de 12 miliarde exemplare.

Ca să ne putem face o idee de acest număr colosal de Țiare, trebuie să știm că ele ar putea acoperi o suprafață de 30,000 kilometri pătrați și că greutatea hârtiei e de 781.243 tone. Ca toate exemplarele să fie tipărite de o singură mașină, dacă punem o secundă pentru un exemplar, ar trebui 833 ani până se apară. Puse una peste alta, aceste exemplare ar da o înălțime de 80,000 metri.

Dacă presupunem că fie-care om jertfește pe Ți câte 5 minute pentru cetirea Țiarelor, atunci ar trebui 100,000 de ani ca toate Țiarele câte apar într-un singur an să fie cetite.

* *Bibliografie.* A apărut No. 20 dela 1 Decembrie 1896, al interesantei reviste „România Musicală”, cu următorul bogat și variat sumar și cu'n supliment musical, un cor mixt. 1. Teatrul Liric de C. M. Cordoneanu, 2. Cronica teatrală de V. Grigorescu-Elvir, 3. Din Dresda de V. Stephănescu, 4. Din Paris de I. D., 5. Conferență și concert, din Geneve. 6. Succesul unor artiste rămâne la Viena, 7. Repertor școlar de P. Dulfu, 8. Teatrul Hugo de I. Dimitrescu, 9. Din carnetul meu de V. Grigorescu-Elvir, 10. Resultatul unui concurs. 11. Din gazetele streine, 12. Una-alta. Apare de două ori pe lună, sub direcția d-lui Constantin M. Cordoneanu. În fie-care lună dă câte un supliment de muzică corală. Abonamentul pe an lei 12, pentru elevii de licee și gimnasil, prețul jumătate. Redacția și Administrația, Strada Olteni 46, București.

Concurs.

Devenind stațiunea învățătorescă din comuna Sacadat, tractul Pesteșului, comitatul Bihor vacantă, prin mutarea fostului acolo învățătoriu Ioan Antonescu prin acesta se escrie concurs cu termin de alegere pe 1/13 Ianuaru 1897.

Emolumintele sunt: 1. Cuartir liber cu grădină de legume; 2. bani gata 300 fl. v. a.; 3. stolele usuate cantonale, și anume: dela un mort mare 1 fl.; dela un mort mic 50 cr.; dela cununie 50 cr.; 4. pentru conferință 1 fl.

Doritorii de a ocupa această stațiune sunt poftiți a-și trimite petițiunile instruate conform Statutului Organic și a-le adresa subsemnatului în Lugașul de sus p. u. Élesd până la terminul susindicat, ér până atuncea a-să presenta în s. biserică spre a-și arăta desteritatea în tipic, și cântările bisericesci.

Să observă, că alegândul învățătoriu numai după proba și servițiul de 1. an se va întări definitiv.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: TEODOR FILIP, m. p. protopresviter, inșpector școlar.

—□—

Nr. 776/1896

Să escrie concurs pentru deplinirea parochiei vacante de clasa a II-a din Darvașiu, protopresbiteratul Oradiei-mari, cu termin de alegere pe 12/24 Ianuaru 1897.

Emolumintele sunt: 1. Casă parochială cu intravilanul prețuită în 40 fl. 2) 50 jugere pamânt arătoriu, fênaș și pășune prețuit în 350 fl. 3) Bucate: 10 cubule grâu și 10 cubule orđ prețuită în 100 fl. 4) Bani de clacă 20 fl. 5) Venitele ștolari 90 fl. Suma totală 600 fl

Recurenții vor avé recursele lor instruite cu documintele prescrie de stat. or. și §-ul 15. lit. b) din regulamentul pentru parochie adresate comitetului parochial din Darvaș, a-le trimite subscrisului protopop în Oradea-mare până în 10/22 Ian. 1897, avênd până la alegere a-să presenta în s.-biserică din Darvaș, spre a-și arăta desteritatea în cele bisericesci.

Se observă, că contribuțiunea directă erarială după pământul parochial o-va solvi preotal alegênd.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: TOMA PACALA m. p. protopop.

—□—

Pentru îndeplinirea parochiei vacantă de clasa primă din comuna Chesinț, în protopresbiteratul Lipovei, se escrie concurs cu termin de 30 de Țile dela prima publicare în fôia „Biserica și Școla”

Emolumentele împreunate cu acesta parochiă sunt: Una sesiune parochială, un plaț parochial, birul preotese și stola usuată, cari tôte la olaltă computeate în bani, dau un venit anual de circa 800 fl. v. a.

Doritorii de a ocupa această parochiă, sunt avisați ca recursele lor adjustate conform dispusațiunilor legali în vigóre, și adresate comitetului parochial din Chesinț, sê-le subscernă subscrisului protopresviter în Lipova (B.-Lippa) până la terminul susindicat; precum și de a-să presenta în vre-o Duminecă ori sêrbătore în sta biserică din Chesinț spre a se face cunoscut poporului și a-și arăta desteritatea în cele rituali și respective în oratoria bisericescă.

Chesinț la 24 Noemvre 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: VOICU HAMSEA, m. p. protopop.

—□—

Pentru îndeplinirea postului învățătoresc din Șicula, la școla devenită vacantă prin pensionarea veteranului învățătoriu Georgiu Cruceanu, cu acesta se escrie concurs, cu termin de alegere 30 Țile dela prima publicare.

Emolumintele sunt: a) locuință cu grădină de legume, b) salariu în bani gata 300 fl., c) 6 stêngeni lemne, din care este a-se încâlđi și școla, d) 10 fl. pentru conferințe, e) Unu jugeru de pământ, f) dela înmormântări unde va fi poftit 40 cr.

Recurenții sunt avisați a substerne petițiunile M. O. Domn Cornel Ursuțiu, adm. protopop. și inșpector școlar în Șepreuși (Seprös). Dela recurenți se pretinde fără altă remunerațiune a conduce și strana, cei ce vor fi în stare a conduce cor, vor fi preferiți.

Din ședința comitetului parochial, dela 23 Octomvrie 1896.

Comitetul parochial.

Florian Monța, m. p.

președintele com. par.

În conțelegere cu: CORNEL URȘUȚIU m. p. adm. protopop, inșpector școlar.

—□—